

Advokatuppdrag med frihetsberövad klient

**Om advokatens intresseavvägningar vid uppdrag för
frihetsberövad klient med restriktioner**

1.	FÖRORD	3
2.	RÄTTSLIG REGLERING	5
2.1	Försvararens uppdrag enligt rättegångsbalken.....	5
2.2	Häktning och annat frihetsberövande.....	5
2.3	Restriktioner	5
2.4	Den misstänktes rätt till insyn i förundersökningen m.m.	6
3.	ADVOKATETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	8
3.1	Advokatens etiska plikter mot klienten och utomstående.....	8
3.2	Problemorientering – häktade och restriktionsbelagda klienter.....	10
4.	NÄRMRE OM ÖVERVÄGANDEN VID ÅTGÄRDER.....	12
4.1	Omständigheter att beakta vid samtliga åtgärder	12
4.2	Kurativa åtgärder och förmedling av meddelanden.....	13
4.3	Utredningsåtgärder	17
4.3.1	Klientens rätt till egen utredning.....	17
4.3.2	Hur bör åtgärder vidtas?	18
4.4.	Hantering av informationsöverskott.....	22
4.4.1	Utgångspunkter	22
4.4.2	Informationsöverskott på grund av utredningsåtgärder som försvararen själv vidtagit	22
4.4.3	Information från utomstående som inte efterfrågats.....	24
4.4.4	Informationsöverskott på grund av processordningen	25
4.4.5	Informationsöverskott på grund av förbiseende av annan.....	27
5.	SAMVERKAN MED ANDRA ADVOKATER I SAMMA MÅL	29
6.	AVSLUTANDE SAMMANFATTNING	29

1. Förord

En advokat har en särskild ställning och ett särskilt ansvar i rättssamhället. En förutsättning för att advokater ska kunna verka på det sätt som förväntas av dem i en rättsstat är att det ställs särskilda krav på advokaterna och att advokatycket utövas under särskilda villkor.

Några grundläggande principer för advokatverksamheten – advokatens kärnvärden – är oberoende, lojalitet mot klienten, tystnadsplikt och frånvaro av intressekonflikter.

En advokats främsta skyldighet är att tillvarata klientens intressen på bästa sätt och efter bästa förmåga. Detta innebär att klienten ska visas trohet och lojalitet. Advokaten får dock inte handla i strid med gällande rätt eller i strid med vad som följer av god advokatsed. Inom ramen för lojalitetsplikten har advokaten alltså att handla på ett rättfrådigt och hederligt sätt. En advokat får givetvis heller aldrig främja orätt.

Inom brottmålsprocessen har försvarsadvokaten fått ett särskilt förtroende att tillvarata den enskildes rätt mot staten. Den enskilde har som utgångspunkt en ovillkorlig rätt att obehindrat och utan övervakning av staten samråda med sin försvarare. Detta så kallade enrumsprivilegium är av fundamental betydelse för frihetsberövade personer. Advokaten är normalt den enda person som den frihetsberövade får träffa eller tala med för att förbereda sitt försvar och som helhjärtat står på den frihetsberövades sida. Enrumsprivilegiet gäller även när den frihetsberövade belagts med restriktioner beträffande kontakter med omvärlden och medför därför ett mycket stort ansvar och höga krav på omdöme från advokaten när det gäller att tillvarata klientens rätt, utan att samtidigt agera så att syftet med restriktionerna går förlorat. Om advokaten inte tar sitt ansvar i det avseendet kan det få till följd att den för klienten så viktiga rätten till enskild kommunikation mellan den misstänkte och försvarsadvokaten ifrågasätts och i förlängningen riskerar att begränsas.

Denna promemoria syftar till att vägleda och ge stöd åt advokater vid försvararuppdrag i de fall där klienten är belagd med restriktioner. Vägledningen baseras framförallt på

praxis från Högsta domstolen och Advokatsamfundets disciplinnämnd, men även på tolkningar och bedömningar som gjorts gällande i olika frågor.¹

God advokatsed är emellertid inte är något statiskt begrepp och dess innehåll är därför inte för alltid givet. Förändringar i omvärlden och samhällsutvecklingen föranleder att tolkningen och tillämpningen kan förändras över tiden. Detta sker genom ändringar i de vägledande reglerna om god advokatsed (VRGA), styrelsens vägledande uttalanden och genom disciplinnämndens avgöranden. Promemorian ska därför inte uppfattas som en regelbok utan som ett hjälpmedel vid de individuella bedömningar som advokaten behöver göra i enskilda fall.

Förekommande exempel och hållpunkter är inte uttömmande eller minimireglerande. Det är alltid upp till varje advokat att göra sin egen bästa bedömning av rättsläget och vad som är förenligt med lag och god advokatsed i varje enskilt fall.

Det ska slutligen understrykas att det även för erfarna försvarsadvokater ofta uppstår nya situationer med svåra gränsdragningsfrågor gällande advokatens lojalitetsplikt och hur den ska fullgöras i förhållande till restriktionsbelagda klienter. I sådana situationer är det viktigt att ta den tid som behövs för att göra en så fullständig bedömning av läget som möjligt. Vidare kan det vara klokt att söka råd hos någon erfaren kollega.

Stockholm den 3 december 2021

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund

¹ Se bland annat Claes Borgström, Advokaten i brottmålsprocessen, 2011, Lena Ebervall, Advokatetik i brottmål: en handbok, 2013, Johan Eriksson, Handbok för försvarare, 2018, Lars Heuman, God advokatsed – Rättsbildning och disciplinnämndens motiveringar, 2013, och Claes Peyron, Advokatetik – En praxisgenomgång, 2 uppl., 2017.

2. Rättslig reglering

2.1 Försvarens uppdrag enligt rättegångsbalken

Enligt 21 kap. 7 § rättegångsbalken (RB) ska försvararen med nit och omsorg tillvarata den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning. Vidare framgår att försvararen, så snart det kan ske, genom överläggning med den misstänkte bör förbereda försvaret.

Den som är gripen, anhållen eller häktad har rätt att träffa sin försvarare. För offentlig försvarare är denna rätt ovillkorlig (21 kap. 9 § första stycket RB).

Om den misstänkte har rätt att träffa sin försvarare gäller det s.k. enrumsprivilegiet, dvs. att den misstänkte ska få träffa försvararen i enrum (21 kap. 9 § andra stycket RB).

2.2 Häktning och annat frihetsberövande

Relevanta bestämmelser om häktning och annat frihetsberövande finns i huvudsak i 23 kap. och 24 kap. RB. Särskilda regler gäller för barn under 18 år (se lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Grunderna för när häktning får ske regleras i huvudsak i 24 kap. 1–3 §§ RB.

Om det finns skäl för häktning kan den misstänkte *anhållas* i avvaktan på domstolens prövning av häktningsfrågan. Finns det skäl för anhållande kan den misstänkte i brådskande fall *gripas* i avvaktan på beslut om anhållande (24 kap. 6–7 § RB).

2.3 Restriktioner

Relevanta bestämmelser om restriktioner finns i huvudsak i 6 kap. häkteslagen (2010:611).

Restriktioner vid *gripande* eller *anhållande* beslutas av förundersökningsledaren. I praktiken blir det vanligen åklagaren som meddelar restriktioner vid anhållandebeslutet (jfr 6 kap. 3 § häkteslagen).

Regleringen av restriktioner vid *häktning* sker på begäran av åklagare och beslutas av domstolen (24 kap. 5 a § RB).

Domstolen får endast besluta om tillstånd att meddela de angivna restriktionerna om det finns risk för att den misstänkte undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara). Restriktioner kan inte meddelas om den misstänkte häktas för ett brott där ett års fängelse inte är föreskrivet, eftersom häktning för sådant brott inte kan grundas på kollusionsfara (jfr RH 2000:4).

Domstolen ska i sitt beslut ange de restriktioner som kan meddelas. Vilka restriktioner som kan beslutas följer av 6 kap. 2 § häkteslagen och kan avse begränsningar för den misstänkte att

1. placeras tillsammans med andra intagna,
2. dagtid vistas tillsammans med andra intagna i gemensamhet,
3. följa vad som händer i omvärlden,
4. inneha tidskrifter och tidningar,
5. ta emot besök av andra än sin offentliga försvarare,
6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation, eller
7. sända och ta emot försändelser till och från andra än offentlig försvarare och vissa tillsynsorgan.

Sammanfattningsvis kan sägas att det är åklagaren som, inom ramen för ett beslutat tillstånd om restriktioner, avgör vilka faktiska inskränkningar som ska tillämpas och vilka lättnader och undantag som kan medges genom t.ex. att vissa telefonsamtal tillåts eller brev vidarebefordras efter granskning (se 6 kap. 1–3 häkteslagen och prop. 2019/20:129 s. 56).

Restriktioner kan meddelas redan på ett mycket tidigt stadium och kan avse en rad olika begränsningar för den misstänkte. En advokat bör därför förutsätta att klienten är frihetsberövad med *samtliga restriktioner* till dess att förundersökningsledaren eller domstol meddelar något annat.

2.4 Den misstänktes rätt till insyn i förundersökningen m.m.

När en förundersökning har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brott, ska den misstänkte underrättas om misstanken när han eller hon hörs (23 kap. 18 § första stycket RB).

Efter underrättelsen har den misstänkte och försvararen rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. Denna rätt gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, (23 kap. 18 § andra stycket RB).

I fråga om rätten för den som anhålls eller häktas att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen gäller även 24 kap. 9 a § RB, dvs. den frihetsberövade har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning (23 kap. 18 § tredje stycket RB).

När undersökningsledaren har slutfört den utredning som han eller hon anser är nödvändig, har den misstänkte och försvararen rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. Den misstänkte och försvararen ska underrättas om detta och om att de har rätt att begära att förundersökningen kompletteras (slutdelgivning). Vanligen får den misstänkte och försvararen var sitt exemplar av det preliminära förundersökningsprotokollet i samband med slutdelgivning och de ska därefter ges skälig tid att ange den utredning de anser är önskvärd och i övrigt anföra det som de anser är nödvändigt. Något åtal får inte beslutas innan detta har skett (23 kap. 18 a § första stycket RB).

Rätten att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen gäller även efter det att åtalet har väckts och fram till dess att åtalet slutligt har prövats eller saken annars slutligt har avgjorts och kan endast begränsas på det sätt som följer av 10 kap. 3 § och 3 a § OSL (23 kap. 18 a § andra stycket RB).

På begäran av den misstänkte eller försvararen ska ett förhör eller annan utredning äga rum om det kan antas vara av betydelse för förundersökningen. Om en sådan begäran avslås ska skälen för det anges (23 kap. 18 b § första stycket RB).

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får han eller hon hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller försvararen, om det kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt (23 kap. 18 b § andra stycket RB).

Om undersökningsledaren har slutfört den utredning som han eller hon anser är nödvändig utan att bifalla en begäran som avses i 18 b § första stycket, eller om den misstänkte eller försvararen anser att det finns någon annan brist i utredningen, kan de

anmäla detta till rätten. Rätten ska då så snart det går pröva anmälan. Om det finns skäl för det får rätten hålla förhör med den misstänkte eller någon annan eller vidta den åtgärd i övrigt som behövs (23 kap. 19 § RB).

Så snart åtal har beslutats har den misstänkte och försvararen rätt att på begäran få en papperskopia av protokoll eller anteckningar från förundersökningen. Om en offentlig försvarare har förordnats för den misstänkte, ska en kopia lämnas eller sändas till försvararen. Den misstänkte och försvararen har också rätt att på begäran få en kopia av handlingar som innehåller sådant som har förekommit vid förundersökningen och som inte ingår i protokollet eller anteckningarna (23 kap. 21 a § RB).

När den misstänkte eller försvararen får ta del av ett protokoll eller en annan handling som innehåller sekretessbelagd uppgift, får ett förbehåll göras i enlighet med 10 kap. 4 § OSL (23 kap. 21 a § tredje stycket RB).

Frågor om den misstänktes och försvararens rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen prövas av undersökningsledaren. Ett beslut att begränsa rätten att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen eller att göra ett förbehåll som inskränker rätten att lämna uppgift vidare eller att utnyttja uppgiften kan anmälas till rätten av den misstänkte eller försvararen, när undersökningsledaren har slutfört den utredning som han eller hon anser är nödvändig (23 kap. 21 d § RB).

För ytterligare information om misstänkts rätt till insyn vid frihetsberövande och i en brottsutredning kan hänvisas till Åklagarmyndighetens [RättsPM 2014:1](#) och [RättsPM 2019:1](#).

3. Advokatetiska utgångspunkter

3.1 Advokatens etiska plikter mot klienten och utomstående

Utöver ovan nämnda bestämmelse i 21 kap. 7 § RB som anger att försvararen med nit och omsorg ska tillvarata den misstänktes rätt, följer av 8 kap. 4 § RB att det i advokatens yrkesplikter ingår att redbart och nitiskt utföra sina uppdrag och att iaktta god advokatsed.

Vad som utgör god advokatsed i det avseendet utvecklas närmare i portalbestämmelsen i VRGA. Där anges, i andra stycket, att *en advokats främsta skyldighet* är att ta tillvara klientens intressen på bästa sätt och efter bästa förmåga. Detta innebär att advokaten ska visa klienten trohet, lojalitet och på ett rättrådigt och hederligt sätt verka för klientens bästa.

Som huvudregel innebär det att advokaten har att följa klientens instruktioner. Advokaten får dock inte handla i strid med gällande rätt eller god advokatsed. Advokaten kan därför inte ovillkorligt rätta sig efter klientens önskemål och ska inte vara en megafon eller ett skrivbiträde för sin klient. Advokaten ska i stället bedöma vad som är bäst för klienten och lämna klienten råd i enlighet med detta. Om en välinformerad klient inte accepterar den advokatetiska ramen för uppdraget eller begär att advokaten ska utföra åtgärder som strider mot lag kan advokaten frånträda uppdraget.

Advokaten får dock inte mot klientens instruktioner erkänna viss handling eller medge viss omständighet, även om det enligt advokatens uppfattning framstår som det objektivt bästa för klienten. Advokaten är vidare förhindrad – och har inte heller någon skyldighet – att lämna uppgift eller tillhandahålla bevis som talar till klientens nackdel. Advokater har endast i undantagsfall en skyldighet att vittna om uppgifter som omfattas av advokatens tystnadsplikt eller på annat sätt har samband med advokatuppdraget. Försvare är helt undantagna från sådan skyldighet (36 kap. 5 § tredje och fjärde stycket RB).²

Advokaten ska som huvudregel utgå från klientens uppgifter och är endast skyldig att kontrollera uppgifternas riktighet om det finns särskilda skäl. Särskilt inom ramen för ett försvararuppdrag finns det anledning att utgå från principen att ”klientens sanning är advokatens sanning”.

Även om advokaten inte har någon skyldighet att verka för att någon annan uppfattning än klientens ska komma fram, har advokaten i viss mån en sanningsplikt i förhållande till motpart och domstol. Denna plikt innebär att advokaten i förhållande till motpart eller domstol inte får lämna uppgifter som han eller hon vet är oriktiga. Advokaten får därmed inte åberopa bevisning som han eller hon vet är falsk eller på

² Se [Advokatsamfundets vägledning om advokatens tystnadsplikt](#).

annat sätt aktivt undertrycka eller förvanska bevisning. Advokaten får exempelvis inte åberopa ett vittne med vetskap att vittnet kommer att göra sig skyldigt till mened eller stödja en klients uppgift som advokaten vet är oriktig. Av detta följer även att en advokat inte kan bestrida en uppgift om advokaten vet att uppgiften är sann. Det ska dock understrykas att en advokat inte har någon aktiv sanningsplikt i den bemärkelsen att han eller hon måste verka för att sanningen ska komma fram.

Vad gäller försvarare kan också påpekas att deras ställning skiljer sig från andra ombud och rättsliga biträden, eftersom regeln om parts sanningsplikt i 43 kap. 6 § RB inte anses gälla för en tilltalad i brottmål. Om en advokat i egenskap av ombud i t.ex. ett tvistemål eller målsägandebiträde i ett brottmål vet att klienten ljuger i någon relevant fråga kan det således medföra att advokaten måste frånträda sitt uppdrag. Detta gäller dock normalt inte försvarare. Försvararen måste emellertid i sådana fall vara noga med att inte åberopa eller stödja sin klients talan på sådana uppgifter från klienten som försvararen med säkerhet vet är osanna. Detta kan givetvis leda till situationer som är svåra att hantera. För vägledning i sådana frågor hänvisas till Advokatsamfundets promemoria [Advokatens uppdrag för svaga eller utsatta klienter](#), och särskilt avsnitt 2 som avser försvararuppdraget.

Avslutningsvis ska en advokat agera på ett sätt som upprätthåller förtroendet för advokatkåren och som främjar det goda rättssamhället. Advokaten har därmed en skyldighet att visa viss omsorg om rättsordningen och motparter. Om det finns motpartsombud – exempelvis målsägandebiträde – ska kontakt med motparten alltså ske genom ombudet.

3.2 Problemorientering – häktade och restriktionsbelagda klienter

Advokatens lojalitetsplikt mot klienten kräver särskilda överväganden när klientens kontakter med omvärlden begränsats genom beslut om restriktioner. Typfallet är då klienten är häktad med restriktioner på grund av risken för att klienten undanröjer bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (s.k. kollusionsfara). Advokaten är då förhindrad att lämna uppgifter som innebär att advokaten medverkar till restriktionsbrott eller på annat sätt otillbörligt påverkar utredningen.

Advokaten kan även vara förhindrad att lämna uppgifter till annan än klienten efter särskilt beslut om yppandeförbud (se 5 kap. 4 § och 23 kap. 10 § sista stycket RB). Ett yppandeförbud omfattar emellertid bara det som framkommit vid förhöret eller vid förhandlingen, och endast när beslut om sådant förbud fattats av domstol eller åklagare. Det ska här också framhållas att en advokat inte är bunden av förundersökningssekretess. Sådan gäller endast företrädare för de brottsbekämpande myndigheterna.

En advokat som inte har kännedom om huruvida det föreligger restriktioner, bör utgå från att sådana har meddelats för en anhållen eller häktad klient fram tills det att saken utretts. En försvarare bör även försäkra sig om förekomsten av eventuellt yppandeförbud och dess omfattning om han eller hon ersatt en entledigad kollega eller substituerar för någon annan vid t.ex. en förhandling.

Advokaten har samtidigt en skyldighet att hålla sin klient underrättad om vad som förekommer vid utförandet av uppdraget (2.3 VRGA) och att förbereda försvaret med sin klient så snart som möjligt (21 kap. 7 § andra stycket RB). Advokaten har också – i enlighet med sin lojalitetsplikt mot klienten – en skyldighet att verka för sin klients bästa och kan ha skäl att göra egna utredningar, vilket exempelvis kan kräva att kontakter tas med vittnen för att kontrollera uppgifter som klienten lämnat (se styrelsens [vägledande uttalande](#) den 24 april 1998 och Högsta domstolens beslut ”Advokaten och alibivittnet”, mål nr Ö 5090-20, p. 33).

Vidare innebär lojalitetsplikten att advokaten som utgångspunkt aldrig får ha ett informationsöverskott gentemot sin klient eller ta del av uppgifter med förbehåll om att dessa inte kommer att vidarebefordras till klienten. En advokat får inte heller undanhålla information rörande uppdraget från klienten, exempelvis att en åklagare eller domstol har beslutat att klienten ska hämtas till förhör eller rättegång (jfr D-2007/1125).

I ett fåtal fall kan emellertid ett informationsöverskott i förhållande till klienten behöva godtas, exempelvis till följd av meddelandeförbudet i penningtvättslagstiftningen.³ En annan situation där advokaten kan ha ett informationsöverskott mot sin klient är när

³ Se 4 kap. 9 § lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism samt Advokatsamfundets [Vägledning för advokater och advokatbyråer beträffande lagstiftningen om bekämpning av penningtvätt och terroristfinansiering](#), s. 48 f.

det är uppenbart att en klart avgränsad restriktionsåtgärd även berör advokatens relation med klienten. Exempelvis kan advokaten inte utan tillstånd, när en häktad klient inte fritt får ta del av uppgifter i media, vidareförmedla sådana uppgifter till klienten.⁴ En mer svårhanterlig situation som behandlas nedan är då advokaten får kännedom om uppgifter av relevans för ärendet, men som klienten inte har fått del av genom förundersökningen.

Det är vidare allmänt vedertaget att advokaten kan bistå en häktad klient med sådana åtgärder som är uteslutande kurativa. Det är däremot mer tveksamt när en kurativ åtgärd i själva verket är att betrakta som otillbörlig på grund av förhållanden som advokaten inte kan överblicka. Det kan också vara mycket svårbedömt när en efterfrågad kurativ åtgärd i realiteten egentligen har ett dolt syfte.

Advokatens olika skyldigheter i dessa avseenden – dvs. att upprätthålla lojalitetsplikten och ge sin klient bästa tänkbara försvar å ena sidan och att samtidigt förhålla sig till restriktionerna så att utredningen inte påverkas på ett otillbörligt sätt och som kan störa den pågående brottsutredningen å andra sidan – är inte alltid enkla att förhålla sig till. Nedan följer en rad hållpunkter och en redogörelse för relevant praxis gällande dessa frågor som kan vara till hjälp vid denna svåra balansgång.

4. Närmre om överväganden vid åtgärder

4.1 Omständigheter att beakta vid samtliga åtgärder

När det gäller åtgärder som följer av uppdraget kan följande hållpunkter vara till nytta vid bedömningen av om de bör vidtas eller inte.

1. Vad är det för åtgärd som klienten önskar (eller annars samtycker till)?
2. Har klienten ett befogat intresse av att åtgärden vidtas?
3. Är det viktigt att åtgärden sker utan dröjsmål eller kan den avvakta?
4. Kan förundersökningsledaren utan nackdel för klienten ge sitt tillstånd till åtgärden inom rimlig tid?

⁴ Det ska framhållas att en uppgift som redan är känd för klienten genom förundersökningsmaterialet, exempelvis klientens häktningspromemoria, givetvis kan diskuteras med klienten även om den skulle vara föremål för rapportering i media.

5. Vilken information kommer att lämnas till utomstående eller klienten?
6. Vem eller vilka kommer att beröras av agerandet eller ta del av informationen?
7. Vilken typ av brott är klienten misstänkt för?
8. Vilka andra typer av brott kan klienten rimligen komma att misstänkas för?
9. Vilka utredningsåtgärder kan typiskt sett komma att aktualiseras i målet?
10. Finns det vid tidpunkten för åtgärden svårigheter att överblicka åtgärdens konsekvenser och betydelse för utredningen?
11. Väcker åtgärden – utifrån en god insikt om klientens förhållanden och utifrån ovanstående punkter – misstankar om ett otillbörligt syfte eller riskerar den att på ett otillbörligt sätt påverka utredningen?

När det gäller punkterna 1–4 bör advokaten särskilt överväga om åtgärden och det befogade intresset har att göra med att tillförsäkra klienten en rättssäker process. Exempelvis bör intresset av att veta vem eller vilka som en klient tillsammans och i samförstånd påstås ha utfört brott med, vara uppgifter som är nödvändiga för att kunna bemöta ett gärningspåstående. Däremot är det typiskt sett av mindre intresse att omedelbart få kontakta en anhörig om praktisk hantering av räkningsbetalningar. I enskilda fall kan naturligtvis kurativa och praktiska åtgärder vara av väsentlig betydelse för att klienten ska kunna tillvarata sin rätt i processen. Det gäller särskilt för en klient som är ung, i beroendeställning, särskilt utsatt eller av annan anledning har ett större behov av praktiska och kurativa åtgärder, liksom beroende på hur länge frihetsberövandet pågått.

Punkterna 5–11 innebär att advokaten noga måste överväga skälen för restriktionerna och den påverkan på utredningen som åtgärden kan medföra. I detta avseende måste advokaten bilda sig en egen uppfattning och utifrån en försiktighetsprincip beakta att information som vidareförmedlas kan vara av sådant slag som kan påverka utredningen på ett otillbörligt sätt.

4.2 Kurativa åtgärder och förmedling av meddelanden

Den som är offentlig försvarare för en klient som ålagts restriktioner måste vara mycket försiktig när det gäller att åta sig uppdrag för klientens räkning vid sidan av vad som innefattas av försvararuppdraget. När det gäller förmedling av information till någon utomstående, är utgångspunkten att det kan ske enbart efter godkännande av

åklagaren, om det inte är uppenbart att uppgifterna är harmlösa och inte kan leda till att brottsutredningen försvåras (se Högsta domstolens beslut ”Advokaten och alibivittnet”, mål nr Ö 5090-20, p. 31–32).

Vid hjälp med ekonomiska transaktioner måste advokaten särskilt beakta vad det uppgivna syftet är, på vilket sätt betalning sker och till vem betalning sker. Ett vanligt förekommande exempel är att advokaten bistår med hyresbetalningar. Att advokaten genomför en hyresbetalning från klientens bankkonto till en kommersiell hyresvärd eller bostadsrättsförening är sällan förenat med några större risker. En lämplig försiktighetsåtgärd kan dock vara, att med klientens medgivande, skaffa godkännande även till sådana åtgärder från åklagaren. Detta särskilt om det finns anledning att misstänka att klientens ekonomi eller medelsinnehav kan bli föremål för förundersökningen.

Några exempel på när sådant som vid en första anblick kan se ut som kurativa åtgärder däremot *inte* bör vidtas utan avstämning med åklagare, är att vid misstanke om narkotikabrott lämna ut koder till klientens bankdosa till en anhörig även om det uppgivna syftet har varit räkningsbetalningar (D-2019/0330); vid misstanke om bedrägeri genom ett bolag som ägs av klienten utfärda en generalfullmakt för en anhörig att teckna firma för ett annat av klientens bolag (D-433/1995); vid misstanke om narkotikabrott medverka till att en anhörig kan flytta klientens bil från en kostsam parkeringsplats (D-2008/0102); vid misstanke om grovt smuglingsbrott kontakta anhörig till medmisstänkt för att kontrollera om byggmaterial – ”några balkar” – finns på viss plats (D-5165/1999); samt att vid misstanke om sexualbrott vidarebefordra klientens lösenord på sociala medier till en anhörig (D-2018/2542).

Av disciplinnämndens praxis följer att det vid kurativa åtgärder får iakttas försiktighet om instruktionen innebär att en anhörig eller utomstående lämnas information eller får kontroll över klientens egendom. I dessa fall bör det räcka att det med ett lågt mått av sannolikhet kan antas att åtgärden riskerar försvåra brottsutredningen för att man som advokat bör undvika att utföra den utan föregående kontakt med åklagare.

Disciplinnämnden har vid denna typ av riskbedömningar utgått från tidpunkten då åtgärden vidtogs, och det saknar då som regel betydelse om det senare visar sig att åtgärden faktiskt inte hade någon negativ påverkan på brottsutredningen. I ärendet om parkeringsplatsen uttalade disciplinnämnden följande.

”Genom att utan föregående kontakt med åklagaren medverka till att bilen skulle kunna flyttas har NN – som inte hade någon möjlighet att överblicka om bilen och dess lokalisering kunde ha någon betydelse för utredningen – allvarligt åsidosatt sina plikter som advokat. Huruvida åtgärden faktiskt har haft betydelse för utredningen gör i detta avseende ingen skillnad.”

När det kommer till att vidarebefordra meddelanden måste särskild försiktighet iaktas. Utöver disciplinnämndens praxis har Högsta domstolen i ”Restriktioner och faxmeddelanden” NJA 1991 s. 293 angett att vidareförmedling av instruktioner eller brev utan föregående granskning till och från klienten endast får ske om det är *uppenbart* att innehållet är harmlöst och inte kan leda till att brottsutredningen försvåras. När det gäller frågan om huruvida instruktioner eller meddelanden till eller från den häktade medför fara från säkerhetssynpunkt eller kan försvåra utredningen uttalade Högsta domstolen att försvararen normalt inte har den insynen i utredningen att han själv kan göra en säker bedömning av vad, som utan sådan fara, ska kunna vidarebefordras.

Två avgöranden från disciplinnämnden från det första halvåret 2021 får exemplifiera de *ytterst begränsade* möjligheter som en advokat själv har att på ett säkert sätt kunna avgöra om innehållet är att betrakta som så uppenbart harmlöst att det uteslutande kan vara fråga om rent kurativa åtgärder och att det därmed inte krävs tillstånd för att vidareförmedla uppgifterna.

Vid misstanke om grovt narkotikabrott vidareförmedlade en advokat vad som kan betecknas som kärleksbrev mellan klienten och klientens flickvän, och därutöver instruktioner om vilken musik klienten ville ha skickad till sig. Innehållet i vad som förmedlats var emellertid enligt disciplinnämnden av sådan karaktär att advokaten inte kunnat överblicka innehållet/betydelsen eller konsekvenserna av det, även om det i vissa delar framstod som harmlöst. Omständigheterna ansågs synnerligen försvårande bl.a. då agerandet fått negativa konsekvenser både för den egna klienten och övriga inblandade i målet. Advokaten uteslöts (D-2020/2092).⁵ Advokaten överklagade beslutet till Högsta domstolen som avlog överklagandet (se Högsta domstolens beslut ”Advokaten och brevväxlingen”, mål nr Ö 2854-21).

⁵ En ledamot var skiljaktig och ansåg att påföljden skulle bli varning med straffavgift.

I ett mål om misshandel och olaga hot m.m. fick en advokat under huvudförhandlingen del av handlingar från klientens pappa för att ansöka om godmanskap. När advokaten och klienten gick igenom handlingarna i pausen föll ett vykort från klientens mamma ut med meddelandet ”jag älskar dig, jag tänker på dig” eller liknande formulering som advokaten lät klienten läsa. Enligt disciplinnämnden skulle advokaten sett till att klienten inte fick del av vykortet innan åklagaren lämnat sitt tillstånd, även om detta överlämnats av misstag (D-2020/1928). Advokaten varnades.

Det senare avgörandet tyder på att disciplinnämnden anlagt en mycket strikt tolkning av det uppenbarhetskrav som Högsta domstolen gett uttryck för när det gäller bedömningen av om visst innehåll eller meddelande är harmlöst.

Högsta domstolen har avgörandet som avsåg kärleksbrev (”Advokaten och brevväxlingen”, mål nr Ö 2854-21) gjort vissa uttalanden som ytterligare belyser vad som gäller i fråga om att vidarebefordra meddelanden till eller från klienter som är häktade med restriktioner.

För det första framgår att förbudet mot att utnyttja enrumsprivilegiet för att – utan tillstånd från åklagaren – förmedla uppgifter gäller både uppgifter *från klienten* till en utomstående och uppgifter från en utomstående *till klienten* (p. 12). Vidare måste beaktas att också uppgifter som framstår som intetsägande, vardagliga eller på annat sätt som harmlösa kan innehålla kodad eller annars svårbedömd information. Det är därför enligt Högsta domstolen regelmässigt mycket svårt att avgöra om uppgifter är av harmlöst slag (p. 13) och i praktiken finns inte något utrymme att förmedla meddelanden som har karaktären av brev eller uppgiftssamling av motsvarande art och omfattning alls. Att försvararen själv anser att uppgifterna är harmlösa spelar då ingen roll, eftersom det i dessa fall bör vara åklagarens, inte försvararens, sak att bedöma om uppgifterna är av harmlös karaktär. Enligt domstolen innebär det att försvararens möjlighet att – utan att åsidosätta god advokatsed – förmedla uppgifter får anses vara begränsad till dels kortfattade hälsningar som saknar egentligt informationsinnehåll, dels andra mycket korta muntliga eller skriftliga meddelanden som utan minsta tvivel är av harmlös natur (p. 14).

Högsta domstolen anger slutligen att det sagda även kan ha bäring på situationer när advokatens klient sitter häktad utan restriktioner. Domstolen pekar då på att det aldrig är förenligt med god advokatsed att förmedla ett meddelande till eller från en häktad

klient om åtgärden är ägnad att främja orätt, t.ex. om den skulle kunna underlätta fortsatt brottslighet eller undanhållande av egendom och att så är fallet även när meddelandet skulle kunna förmedlas utan advokatens hjälp (p. 16).

Avslutningsvis ska framhållas att när det uppstår tveksamhet om att utföra vissa åtgärder (transaktioner, andra praktiska åtgärder, kontakter, meddelanden, m.m.), ska klienten givetvis informeras om att advokaten kan behöva kontakta åklagare för att inhämta tillstånd för åtgärden. Om klienten då inte önskar att åtgärden vidtas ska advokaten naturligtvis inte agera i strid med klientens instruktion.

Om tillåtelse av åklagare begärs för att vidta viss åtgärd, bör advokaten dessutom se till att få bekräftelsen dokumenterad och tillräckligt preciserad för att undvika missförstånd om vilken åtgärd som godkänts. Detta gäller särskilt om kontakt sker med flera åklagare i samma ärende.

Disciplinnämnden har utöver ovan nämnda avgöranden nyligen prövat ett antal andra ärenden där frågor hänförliga till restriktioner berörts. Nämnden meddelade t.ex. den 30 juni 2021 beslut i ett mycket uppmärksammat ärende som innefattade frågor om att information som omfattades av yppandeförbud och restriktioner förmedlats till utomstående. Informationen hade erhållits vid förhör och lämnandet av uppgifter i strid mot restriktioner omfattade bl.a. förmedlandet av information från häktningsförhandlingar och vidarebefordran av en hemlig bilaga till ett häktningsprotokoll. Ärendet avsåg två advokater som båda uteslöts ur Advokatsamfundet (D-2021/0186 m. fl.).⁶

4.3 Utredningsåtgärder

4.3.1 Klientens rätt till egen utredning

Några av de svåraste övervägandena som en försvarare ställs inför är de som rör egna utredningsåtgärder. Som nämnts tidigare har advokaten en skyldighet att verka för sin klients bästa och kan därför ha goda skäl, eller till och med en plikt, att göra egna utredningar vid sidan av åklagarens förundersökning (se avsnitt 3.2.).

⁶ En av advokaterna har överklagat beslutet till Högsta domstolen (mål nr Ö 4845-21).

Om klienten anvisar ett vittne som inte har hörts under förundersökningen och som har uppgifter av betydelse för klientens del finns naturligtvis skäl att undersöka saken. Ur restriktionshänseende kan det då givetvis vara praktiskt att som försvarare be om komplettering av förundersökningen och avvakta förhørsledarens sammanställning, för att därefter ta ställning till utsagan. I vissa fall kan ett sådant tillvägagångssätt vara okomplicerat och att föredra ur ett klientperspektiv. Att kategoriskt hantera situationen på det sättet kan emellertid innebära nackdelar för klienten. Det gäller framförallt då advokaten saknar kännedom om vilka uppgifter som vittnet har att lämna och det faktiska värdet av vittnets utsaga. Det är inte ovanligt att klienten misstagit sig både i fråga om vad vittnet kommer lämna för uppgifter och om dessa faktiskt är till klientens fördel. Det finns därmed skäl för advokaten att – särskilt i svåra gränsfall – göra en noggrann undersökning av vad klienten själv förväntar sig att den begärda kontakten med vittnet ska medföra för resultat. En tydlig ram för syftet med undersökningen innebär att det är lättare för advokaten dels att avgöra undersökningens betydelse för utredningen och om eller när den ska vidtas, dels kunna planera på vilket sätt undersökningen kan vidtas utan att den kommer i konflikt med meddelade restriktioner. Advokaten bör även tydligt förklara ramen för hur undersökningen kan ske och att resultatet kan bli att ett tilltänkt vittne inte bör åberopas.

4.3.2 Hur bör åtgärder vidtas?

Advokaten måste självklart tänka över om och hur kontakten med olika personer av relevans uppfattas och har därför att överväga på vilket sätt kontakten tas för att undvika varje misstanke om otillbörlig påverkan. Ett exempel kan vara att advokaten tydligt förklarar sin roll vid förhör med potentiella vittnen och noggrant dokumenterar kontakterna. I vissa fall kan det även vara bra att ha en kollega närvarande vid sådana kontakter.⁷ Det behöver sannolikt inte utvecklas närmre, men ett mycket illa valt tillfälle att kontakta förekommande vittnen per telefon är med klienten närvarande i enrum på häktet (D-9170/2002).

Särskilt när det gäller kontakter med potentiella vittnen måste de frågor som ställs övervägas noga. I ett ärende som avsåg alibibebisning har disciplinnämnden uttalat följande (D-2019/1277).

⁷ Se särskilt Johan Eriksson, Handbok för försvarare, 2018, s. 30–31.

”När en försvarare väljer att kontakta ett presumtvt vittne måste emellertid försvararen, när klienten är häktad med restriktioner, se till att det som förekommer vid kontakten inte står i strid med klientens restriktioner. Försvararen måste också se till att det vid kontakten inte förekommer något som riskerar att förringa bevisvärdet av de uppgifter som det presumtiva vittnet kan komma att lämna vid en senare rättegång. Försvararens kontakter med ett presumtvt vittne kräver av nu nämnda skäl försiktighet och återhållsamhet.”

I det aktuella ärendet hade advokaten inlett med allmänna frågor till vittnet angående dennes kännedom om klienten och om klienten vid något tillfälle sovit hos vittnet. Advokaten upplyste därefter vittnet om att klienten påstod att denne hade sovit hos vittnet ett visst datum. Mot bakgrund av hur advokaten hade genomfört kontakten bedömde domstolen att vittnets uppgifter hade fått ett avsevärt lägre bevisvärde. Disciplinnämnden ansåg att advokatens agerande utgjorde ett allvarligt åsidosättande av god advokatsed, men ansåg inte omständigheterna synnerligen försvårande utan snarare som att handlandet framstod som en följd av en mycket allvarlig felbedömning. Advokaten tilldelades en varning med högsta straffavgift. Justitiekanslern överklagade beslutet till Högsta domstolen som beslutade att advokaten skulle uteslutas (“Advokaten och alibivittnet”, mål nr Ö 5090-20).⁸

Även vid inhämtande av skriftligt material är det viktigt att åtgärder inte vidtas på ett sätt som innebär att utredningen kan påverkas på ett otillbörligt sätt. Ett disciplinärende som kan exemplifiera vilka svåra överväganden som kan uppstå är följande (D-2019/1327).

En klient var misstänkt för bland annat grov utpressning och påstod att det fanns ett legalt fordringsförhållande mellan klienten och målsäganden. Fordran framgick enligt klienten genom ett skuldebrev som förvarades i ett låst förvaringsutrymme. Advokaten bedömde att det inte var genomförbart eller rimligt att själv eftersöka skuldebrevet hemma hos klienten eller anhöriga och kontaktade därför klientens sambo för att denne skulle kontrollera om det i ett kassaskåp eller vapenskåp fanns skuldebrev eller motsvarande. Advokaten uppgav att förfrågan var neutral och aidentifierad. Förfrågan preciserades inte till visst innehåll av skuldebrevet exempelvis parter, belopp, datum eller liknande. Det är uppenbart att advokaten hade skäl att undersöka klientens

⁸ I ärendet var, utöver nämnda kontakt med ett vittne, även fråga om ytterligare ett fall av restriktionsbrott och handlande i strid med reglerna om intressekonflikter.

uppgift och att det inte säkert var till fördel för klienten att utan vidare efterfråga en husrannsakan. Efter förfrågan återkom sambon med beskedet att ett skuldebrev hade återfunnits i ett kassaskåp/vapensåp hos klientens mamma.

Majoriteten (sju ledamöter) bedömde att advokatens agerande var disciplinärt och tilldelade advokaten en varning i förening med straffavgift enligt följande motivering.

”Disciplinnämnden anser att NN inte skulle ha kontaktat utomstående och meddelat den aktuella uppgiften om skuldebrevet, utan att först ha kontaktat förundersökningsledaren och erhållit dennes tillstånd därtill. En sådan kontakt hade varit möjlig med klientens samtycke. Även om förundersökningen var avslutad, var restriktionerna alltså gällande.”

Tre ledamöter var skiljaktiga i frågan om åtgärden krävde föregående tillstånd och anförde bland annat följande.

”Eftersom utredningen inte visar att det för NN förekommit någon särskild anledning att anta att hans klients uppgifter om skuldebrevet innehöll ett budskap till någon utomstående, utgör NNs åtgärder med skuldebrevet enligt vår mening, inte ett åsidosättande av god advokatsed.”

Det får antas att utgången blivit en annan om advokaten med klientens samtycke själv hade kontrollerat förekomsten av skuldebrevet utan att efterhöra med dennes anhöriga, vilket framstår som mindre problematiskt. En advokat bör alltså normalt ha större utrymme att agera helt på egen hand än att be utomstående vidta åtgärder och på så sätt vara tvungen att röja uppgifter som kan påverka utgången i målet.

Det kan noteras att även i detta disciplinärende förekom anmärkningen från anmälaren (åklagaren i målet) att advokaten borde ha vidtagit åtgärden genom åklagare eftersom skuldebrevet haft ett högre bevisvärde om det påträffats utan föregående kontakt med utomstående och att advokaten därför inte verkat för sakens rätta belysning. Som nämnts ovan måste advokaten självklart överväga om och hur den egna åtgärden kan inverka på bevisvärdet av det som kommer fram och om åtgärden verkar för sakens rätta belysning ur klientens perspektiv. Det finns dock inte något i det aktuella beslutet som talar för att disciplinnämnden ansåg att det fanns skäl att kritisera advokatens agerande utifrån dessa perspektiv.

I ett annat avgörande från disciplinnämnden som rör inhämtande av bevisning skaffade advokaten – utan föregående kontakt med åklagaren – fram en jacka som han därefter lämnade till polisen som bevis för klientens rätt till nödvärn (D-2020/1209). Klienten var åtalad bland annat för mordförsök då han knivhuggit en annan person. Klienten uppgav att han själv blivit attackerad av målsäganden som använt kniv och att målsäganden då skadat hans jacka med kniven. Klienten vägrade dock att uppge hos vem jackan kunde finnas och ville inte heller att de berörda skulle få besök av polisen, men godkände att advokaten kontaktade dessa och ordnade så att jackan kunde hämtas upp på viss angiven plats.

Disciplinnämndens majoritet konstaterade att advokaten genom att ha underlåtit att inhämta åklagarens tillstånd till åtgärden medverkat till brott mot de restriktioner som meddelats klienten och att jackan, som hade betydelse som bevisning, genom advokatens handlande hanterats på ett sätt som kunnat påverka brottsutredningen. Detta ansågs – trots att agerandet från advokatens sida motiverats av ett intresse att tillvarata klientens rätt på bästa sätt – utgöra ett allvarligt åsidosättande av god advokatsed. Advokaten tilldelades en varning.

I omständigheterna i ärendet låg att klienten, trots flera dagars dialog med advokaten, inte under några omständigheter kunde övertygas om att lämna uppgifterna om var jackan kunde finnas till polis och att advokaten påtalat att bevisvärdet kunde ifrågasättas om bevisningen inkom på annat sätt. Beslutet belyser de svåra avvägningar som försvarare kan ställas inför när det gäller att å ena sidan verka för klientintresset, och å andra sidan att inte agera på ett sätt som kan påverka brottsutredningen.

Tre av disciplinnämndens ledamöter var också skiljaktiga och ansåg att advokaten inte skulle tilldelas någon påföljd alls. Som skäl för detta anförde de bland annat följande.

”En advokat har en särskild ställning i ett rättssamhälle och innebär enligt vår mening i nu aktuellt hänseende, att en försvarare har rätt att fritt vidtaga olika utredningsåtgärder i syfte att saken blir allsidigt belyst, utan några skyldigheter att till åklagaren föra vidare uppgifter som han eller hon fått fram vid sina egna utredningsåtgärder. I den förevarande situationen innebär det att en advokat kan, sedan advokatens utredning är färdig, på sätt som skett, underrätta åklagaren angående detta och i domstolen åberopa beviset, varefter advokaten sedan har att under sin sanningssplikt redogöra för de omständigheter som är av betydelse för bedömningen av bevisets värde.”

4.4 Hantering av informationsöverskott

4.4.1 Utgångspunkter

Under ett uppdrag som försvarare kan det av olika skäl uppstå situationer där advokaten får kännedom om omständigheter som innebär att advokaten får ett informationsöverskott i förhållande till sin klient. I det följande belyses vissa situationer där advokaten har att hantera ett sådant informationsöverskott i förhållande till en klient som är belagd med restriktioner.

4.4.2 Informationsöverskott på grund av utredningsåtgärder som försvararen själv vidtagit

Om advokaten vidtar en utredningsåtgärd uppstår vanligen frågan hur den inhämtade informationen ska behandlas.

Vid bedömning av vilken information som kan lämnas till klienten måste skälen för restriktionerna beaktas. När det avser exempelvis förbud för klienten att ta del av innehåll från medier är bedömningen som regel okomplicerad. På motsvarande sätt är det normalt okomplicerat att bekräfta att utredningen gett stöd för sådan information som klienten redan känner till och tidigare har lämnat till advokaten. Klienten bör som utgångspunkt även kunna ta del av uppgifter – möjligen även handlingar – om dessa ursprungligen är kända för klienten, även om klienten inte kan redogöra för innehållet i detalj.

Ett disciplinärende på detta tema rörde en advokat som anmäldes av åklagaren för att ha vidarebefordrat handlingar till sin klient i strid med beslutade restriktioner. Klienten var misstänkt för bl.a. grovt skattebrott och annan ekonomisk brottslighet. De aktuella handlingarna bestod av avtal, kontrakt och andra dokument som var undertecknade av klienten själv. Enligt advokaten hade handlingarna kommit i hans besittning genom att han fått dem av klienten ur dennes portfölj under en av huvudförhandlingsdagarna. Disciplinnämnden uttalade bl.a. att restriktionsbeslutet inte kunde tolkas så att det innebär ett totalt förbud för försvararen att i förtroende med sin klient diskutera varje handling som inte ingår i förundersökningen, oavsett om handlingen har karaktären av brev eller annan försändelse, då detta skulle innebära en oacceptabel inskränkning i försvarares utredningsmöjlighet. Enligt nämnden var det inte visat att advokaten haft anledning att uppfatta dokumenten som brev eller annan

försändelse som omfattades av restriktionsbeslutet och anmälan föranledde ingen åtgärd (D-2006/1121).⁹

En något speciell situation som kan uppstå är om handlingen har upprättats gemensamt med andra och framförallt om den kan antas innehålla tillkommande uppgifter. Advokaten måste i ett sådant fall undanröja risken för att handlingen innehåller ett budskap till klienten som klienten inte får ta del av med hänsyn till restriktionerna. Disciplinnämnden tilldelade en advokat en erinran när advokaten vid en huvudförhandling använde en almanacka till stöd för ett vittnesförhör med klientens partner då klienten satt bredvid. Almanackan hade upprättats av vittnet och klienten tillsammans men hade inte tidigare åberopats i målet. Disciplinnämnden anmärkte inte på att materialet i och för sig användes vid förhöret, men bedömde att det förelåg en risk för att almanackan innehöll något budskap till klienten (D-2007/0689).

En svår fråga är när och hur klienten ska informeras om resultatet av en viss utredningsåtgärd om åtgärden inte lett till att det kommit fram några uppgifter av betydelse eller om det som framkommit inte är till klientens fördel. Advokaten har då en skyldighet att avråda klienten från att åberopa resultatet av undersökningen, men kan på grund av restriktionerna inte alltid fullt ut redogöra för skälen. Det bör inte föreligga något hinder att advokaten förklarar *att* resultatet inte styrker klientens uppgifter. Det bör inte heller föreligga hinder att informera om *att* det enligt advokatens uppfattning skulle vara till skada för klienten att åberopa resultatet.

Det ska avslutningsvis noteras att endast omständigheten att advokaten får del av en viss uppgift vid en utredningsåtgärd (exempelvis en uppgift från utomstående) inte behöver innebära att uppgiften är klarlagd på sådant sätt att advokaten är förhindrad av sin sanningsplikt att ifrågasätta uppgiftens riktighet. Exempelvis är advokaten inte förhindrad att utgå ifrån klientens uppgift att denne har vistats på en viss plats vid viss tidpunkt endast på grund av att andra uppgifter lämnas av ett presumtivt vittne.

⁹ Vilka slutsatser som kan dras av ärendet kompliceras något av att åklagaren påstod att advokaten fått dokumenten av anhängiga medan advokaten anförde att han tog del av handlingarna genom klienten vid huvudförhandlingen (se bl.a. Lars Heuman, God advokatsed – Rättsbildning och disciplinnämndens motiveringar, 2013, s. 204 f.).

4.4.3 Information från utomstående som inte efterfrågats

Det kan vara en besvärlig situation när advokaten nås av information från utomstående där advokaten inte själv har vidtagit någon åtgärd för att få del av den och inte har kunnat förbereda hur informationen ska hanteras och om eller när den ska åberopas.

Kontaktas advokaten av någon som uppger sig vilja lämna uppgifter i målet finns inget hinder att advokaten hör efter vilka uppgifter det är fråga om. Det finns heller ingen skyldighet att hänvisa personen till förundersökningsledaren om det inte är till fördel för klienten. Advokaten bör dock i en sådan situation förklara att advokatuppdraget inte innebär att utreda misstankar. Om det kommer fram att personen omfattas av en personkrets som inte är skyldig att vittna enligt lag finns inget hinder för advokaten att informera om den rättsliga regleringen i det avseendet.

När det sedan gäller om informationen kan vidareförmedlas till klienten är frågan mer komplicerad.

I ett ärende har disciplinnämnden bedömt att det inte var i strid med god advokatsed att, vid misstanke om grov kvinnofridskränkning, visa klienten en sms-konversation mellan målsäganden och en annan person som kommit advokaten tillhanda under förundersökningstiden genom anhöriga till klienten (D-2019/2507). Konversationen påstods visa att anklagelserna var falska i syfte att klienten inte skulle få träffa parternas gemensamma barn. Disciplinnämnden underströk att det inte funnits någon skyldighet för advokaten att överlämna konversationen till polis eller åklagare, i vart fall inte utan föregående samråd med klienten. Disciplinnämnden konstaterade även att omständigheten att konversationen åberopades först i motförhör vid huvudförhandlingen var ett sådant taktiskt eller strategiskt övervägande som en försvarare måste tillåtas göra i samråd med klienten, även om tidpunkten när konversationen tillfördes målet kan vara föremål för olika åsikter och lämplighetsöverväganden. Disciplinnämnden framhöll särskilt att det inte hade varit möjligt att mot klientens vilja åberopa konversationen tidigare än som skedde.

Det ska dock understrykas att Högsta domstolen efter det nämnda avgörandet meddelat beslut dels i målet "Advokaten och alibivittnet", och dels i det mål som rörde kärleksbrev. Dessa avgöranden innebär att det kan finnas skäl att inta en mer försiktig hållning. I det förstnämnda avgörandet anges bl.a. att förmedling av information från en häktad med restriktioner *till* någon utomstående som

utgångspunkt enbart kan ske efter kontakt med åklagaren och i det senare avgörandet finns uttalanden om att det inte heller är möjligt att föra in uppgifter till klienten *från* någon utomstående (se även under 4.2 ovan). Med hänsyn till detta framstår möjligen det nämnda disciplinnämndsavgörandet inte längre som särskilt relevant.

Oavsett hur man ser på den saken kan det vid överväganden kring vad det är nödvändigt att informera om vara av värde att beakta klientens inställning till brottsmisstanken. Det finns exempelvis sällan något hinder att informera klienten om ett samtal från ett vittne som styrker klientens bild av händelseförloppet. Om klienten däremot själv inte gjort någon invändning eller lämnat information som ligger i linje med vittnets påståenden bör i första hand vittnets uppgifter utredas noga. Det finns inget hinder att mot bakgrund av tillförlitliga vittnesuppgifter efterhöra med klienten om det är något i dennes beskrivning som utelämnats eller hur klienten skulle ställa sig inför att det skulle komma fram andra uppgifter i målet (oavsett om det funnits mer eller mindre goda skäl att undanhålla information från sin egen advokat). Avvägningen om hur klientens uppgifter ska ställas mot annan utredning och i vilken utsträckning klienten ska informeras måste ske efter noggranna överväganden i varje enskilt fall.

4.4.4 Informationsöverskott på grund av processordningen

Det processuella regelsystemet kan ibland medföra att advokaten eller klienten får kännedom om omständigheter som en följd av domstolens handläggning eller åklagarens processföring. Som exempel kan nämnas att det av tingsrättens dagboksblad framgår uppgifter om målets handläggning och även vissa uppgifter om andra tilltalade i målet. Ett annat exempel är att det lämnas uppgifter vid förhör av målsägande eller vittne där försvararen närvarar. Handläggningen kan även innebära att åtal väcks avseende del av brottsligheten för medmisstänkta och förundersökningen därmed blir offentligt tillgänglig i den delen. I vissa fall kan det till och med finnas en deldom i målet där det framgår uppgifter som lämnats av vittnen och medtilltalade. Ytterligare uppgifter som kan förekomma i deldom är värdering av teknisk bevisning som kan vara av betydelse även för den ännu inte åtalade klienten.

I detta sammanhang kan det framhållas att de processuella rollerna numera renodlats och åklagare får idag anses ha en större bestämmanderätt över processtaktiska överväganden än förr, särskilt i större mål med flera tilltalade. Vidare har den enskildes rätt till en rättvis rättegång förtydligats och inskräpts i såväl grundlag som i

internationella konventioner tillsammans med tydligare reglering om den enskildes rättigheter till insyn i förundersökningen samt rätt till processuell jämbördighet och likställdhet (*equality of arms*). Dessutom ska häktning och restriktioner – i likhet med all annan tvångsmedelslagstiftning – alltid vara förenliga med proportionalitetsprincipen, även vid tillämpningen i det enskilda fallet. Ett mått av proportionalitet för den enskildes rätt till försvar måste därför vägas in vid bedömningen av vilka uppgifter som kan föras in till en klient som är belagd med restriktioner.

Mot den bakgrunden framstår det som en alltför strikt hållning att påstå att information från domstolens dagboksblad inte skulle få föras vidare till klienten när denne är belagd med restriktioner. Detta särskilt om klienten är misstänkt för att tillsammans och i samförstånd med andra ha begått en gärning och det är av betydelse för försvaret vilka de andra personerna är. Samtidigt måste försiktighet iaktas i dessa fall. Syftet med att klienten vill ha uppgifter om vilka andra som sitter frihetsberövade kan mycket väl vara att han eller hon vill anpassa sin version av ett händelseförlopp efter informationen. Exempelvis kan en yngre person eller någon som står lägre i rang i ett visst kriminellt nätverk vilja ta på sig ett brott om han eller hon känner till att en person högre upp i rangordningen i det kriminella nätverket också är frihetsberövad. Frågan rörande dagboksblad är emellertid inte prövad av disciplinnämnden.

En liknande och svårbedömd situation är den där åtal väcks för del av brottsligheten avseende medmisstänkta och förundersökningen har blivit offentligt tillgänglig eller det kanske till och med finns en deldom i målet.

Enligt ett synsätt som får stöd av ett äldre notisfall från Högsta domstolen (NJA 1977 not C 390) får försvararen – efter inledande förhör, men innan häktningsförhandlingen har hållits – inte bereda den restriktionsbelagda klienten tillgång till förundersökningsprotokoll avseende avslutade förundersökningar beträffande andra tilltalade i målet där huvudförhandling redan påbörjats. Att advokaten i princip kan ha ett informationsöverskott mot klienten som avser uppgifter ur medmisstänkta förundersökningsprotokoll innan slutdelgivning har skett bör med den utgångspunkten kunna accepteras.

När det gäller förekommande deldom mot medmisstänkta finns det sannolikt anledning att bedöma saken annorlunda. Den som är misstänkt för brott måste rimligen få kunna ta del av domstolens avgörande för att kunna förbereda sitt försvar.

Återigen kan det dock av exempelvis bevisvärderingsskäl ibland även ligga i klientens intresse att *inte* ta del av vissa handlingar.

4.4.5 Informationsöverskott på grund av förbiseende av annan

En inte alltför ovanlig situation är att advokaten på grund av förbiseende av annan får del av information som i normalfallet inte skulle lämnats till advokaten. En åklagare eller tingsrätt kan exempelvis av misstag ha skickat en häktningpromemoria rörande en medmisstänkt till advokaten. I enstaka fall har det även hänt att en försvarare för annan häktad medmisstänkt – i strid med god advokatsed – uppgett vad dennes klient skulle avge för inställning och förklaring till en brottsmisstanke.

Utgångspunkten i dessa fall bör vara att advokaten inte kan undanhålla sådan information från klienten som advokaten redan tagit del av när advokaten inser att det har skett ett misstag. I det senare fallet, där advokaten genom annan försvarare fick kännedom om medmisstänkts uppgifter, ansåg disciplinnämnden att advokaten inte gjorde fel som vidarebefordrade informationen till sin klient (D-3107/1997).

Situationen med felskickad häktningpromemoria har inte prövats av disciplinnämnden, men för att upprätthålla förtroendet för advokatkåren och med hänsyn till rättsordningen finns det övervägande skäl för advokaten att uppmärksamma avsändaren på misstaget och förklara att det är advokatens plikt att informera klienten om den information som kommit till advokatens kännedom. Även om det inte föreligger någon skyldighet att kontakta annan än den som skickat handlingarna kan det ofta vara lämpligt att även kontakta förundersökningsledaren och förklara att situationen uppkommit. En sådan kontakt kan dessutom medföra att förundersökningsledaren av praktiska skäl låter det röjda materialet vara tillgängligt för klienten.

Det går i dessa fall att med rätta påstå att klienten genom advokatens agerande riskerar hamna i ett sämre läge om klientens uppgifter kommer att värderas med mer försiktighet än om advokaten inte uppmärksammat avsändaren på misstaget. Förutom värdet av professionellt förtroende bör det finnas gott om rättslig argumentation för att en klient inte ska hamna i en sämre sits endast utifrån de uppgifter som lämnats under förundersökningen (jfr uttalandena om förundersökningens funktion i ”Balkongmålet” NJA 2015 s. 702). Slutligen måste även beaktas risken att misstaget kommer till samtliga parter kännedom vid ett senare tillfälle utan advokatens medverkan. Även

om det inte förändrar att klienten vid viss tidpunkt fått överskottsinformation som klienten inte borde haft, ligger det mycket nära till hands att det från domstolens sida kan uppfattas som att misstaget har undanhållits på ett illojalt sätt och därmed komma att negativt påverka klientens situation.

Det motsatta synsättet är naturligtvis att advokaten, som egentligen saknade rätt att ta del av uppgifterna, inte heller borde lämna dessa vidare till klienten. Antagandet måste utgå från den felaktiga premissen att en advokat alltid skulle vara förhindrad att föra vidare information som inte i första hand var avsedd att komma till advokatens kännedom. Dessutom kan det inte vara en tillfredsställande ordning att försvararen får tystnadsplikt om omständigheter i målet mot sin klient eller annars kan tvingas frånträda uppdraget på grund av en annan professionell aktörs misstag.

En annan situation är den där klienten har fått del av handlingar eller information på ett sätt som gör att advokaten kan misstänka att dessa har kommit till klienten på ett otillåtet sätt. I litteraturen har anförts att en advokat som misstänker att klienten har fått del av handlingar på ett otillåtet sätt inte får ta del av dem eller diskutera innehållet i dessa.¹⁰ Detta framstår dock numera som ett tveksamt synsätt. Det står klart att advokaten inte får främja orätt eller förvanska eller undertrycka bevisning. Emellertid måste det vara en alltför snäv tolkning att försvararen skulle vara förhindrad att åberopa visst material för att detta åtkommit av annan på ett otillåtet sätt. Detta gäller särskilt mot bakgrund av principerna om fri bevisföring och fri bevisprövning och att värderingen av bevisningen slutligt ska ske av domstol. I den tidigare nämnda situationen (D-2006/1121) då klienten står under Kriminalvårdens omsorg och överlämnar material till advokaten kan det inte krävas att advokaten ska kontrollera om Kriminalvården på rätt sätt har granskat de handlingar som klienten har på sig eller i sin häktescell. Advokaten måste kunna utgå ifrån att handlingar som klienten har tillgång till i häktet har genomgått granskning och därför obehindrat kunna ta del av handlingarna för att avgöra om de har betydelse i målet och om de bör åberopas.

¹⁰ Lars Heuman, God advokatsed – Rättsbildning och disciplinnämndens motiveringar, 2013, s. 210.

5. Samverkan med andra advokater i samma mål

I större mål är det självklart att kontakter sker även med försvararna till de övriga misstänkta. Särskilt gällande praktiska frågor kring förhandlingen kan det finnas skäl till samordning mellan försvararna. För att tillvarata klientens intresse kan det ibland även finnas skäl att på ett övergripande plan diskutera rättsfall eller bevisvärdet av åklagarens bevisning, exempelvis sakkunnigutlåtanden eller andra rapporter som påstås vara relevanta för samtliga misstänkta i målet. Sådan samordning måste emellertid ske under sådana former att det inte medför att uppgifter delas mellan klienterna på ett otillåtet sätt. En advokat kan inte lämna information om klientens inställning eller vilka uppgifter som kommer lämnas vid huvudförhandlingen om inte övriga försvarare redan har tagit del av dessa genom förundersökningen. För att det inte ska uppstå frågor om otillåten samverkan till nackdel för klienten, bör försvarare som i praktiskt och processekonomiskt hänseende samordnat försvararinsatserna, överväga att redogöra för förekommande samordning vid huvudförhandlingen.

6. Avslutande sammanfattning

Som framgår ovan är de frågor som behandlas i denna promemoria ofta komplicerade, där advokatens lojalitet mot klienten ställs mot den generella omsorgen om rättsordningen och skyldigheten att inte försvara brottsutredningen. Inte sällan har advokater och åklagare också olika syn på vilket intresse som ska väga tyngst utifrån sina olika utgångspunkter och processuella roll. Några enkla svar, mallar eller något flödesschema som visar hur advokater ska handla i olika situationer är inte möjliga att formulera.

Något som dock är tydligt är att både disciplinnämnden och Högsta domstolen har en mycket sträng syn på restriktionsbrott. Det går även att skönja att disciplinnämndens praxis blivit striktare på senare tid vad gäller sådana överträdelser. Det finns därför anledning att iaktta stor försiktighet och att göra nogsamma överväganden när det gäller alla situationer där informationsöverföring till eller från en restriktionsbelagd klient kommer i fråga.

Avslutningsvis kan följande rekommendationer lämnas.

- Utgå alltid från att en frihetsberövad klient är underkastad restriktioner till dess saken klarlagts.
- Det är åklagaren som bestämmer om lättnader och undantag från restriktionerna. Sådana kan alltså inte medges av t.ex. polis eller häktespersonal.
- Förmedling av uppgifter från restriktionsbelagd klient till utomstående kan som huvudregel enbart ske efter godkännande av åklagaren, om det inte rör sig om uppgifter som är uppenbart harmlösa och inte kan leda till att brottsutredningen försvåras.
- Möjligheterna att själv bedöma vad som utgör uppenbart harmlösa uppgifter är som huvudregel ytterst begränsade.
- Det är sällan fel att vid tveksamma situationer stämna av med åklagaren, huruvida viss information kan föras vidare.
- När svårbedömda situationer uppstår, diskutera frågan med en erfaren kollega eller kontakta Advokatsamfundets kansli för vägledning.¹¹

¹¹ Advokatsamfundets kansli kan inte ge förhandsbesked kring huruvida ett agerande strider mot god advokatsed eller inte, men kan lämna råd och vägledning kring vilka överväganden som bör göras.